

7. BÖLÜM

İKİ DİLLİLERE YÖNELİK ANLAMA BECERİLERİNİN GELİŞTİRİLMESİ

Rabia Sena ESER¹

GİRİŞ

Yüzyıllardır devam edegelen göç hareketleri ile insanlar, dünya üzerinde daha iyi şartlara ulaşabilmek amacıyla sürekli mekân değişiklikleri yapmaktadırlar. Bu mekân değişikliklerine kimi zaman sömürge politikaları sebep olurken kimi zaman da ekonomik, dini, siyasi ve sosyal durumlar sebep olabilmektedir. 2. Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa ülkeleri, savaşın getirdiği kayıpları yerine koyabilmek adına yeterli iş gücünü diğer ülkelerden sağlamaya çalışmışlardır ve bu ülkelerden biri de Türkiye'dir. Türkiye ile Avrupa ülkeleri arasında çeşitli zamanlarda iş gücü antlaşmalarının imzalanmasıyla birçok Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı Avrupa'ya göç etmiştir. Bu göçlerin de kültür etkileşimi, ikinci dil öğrenimi gibi doğal sonuçları olmuştur.

Yurt dışında yaşayan ailelerin dil olgusu göz önünde bulundurulduğu zaman ana dili ve ikinci dil kavramları önümüze çıkmaktadır. Ana dil, bireyin annesinden ve yakın çevresinden öğrendiği, evinin içinde konuşulan dil iken ikinci dil ise ana dili dışında iletişim kurmak için öğrenmek zorunda olduğu dildir. Yurtdışında yaşayan Türk çocukları, ikinci dilde eğitim aldıklarından ve sürekli öğrendikleri ikinci dilin kullanıldığı ortamlarda bulunduklarından ana dilleri konusunda ister istemez Türkiye'deki çocukları geriden takip etmektedirler. Bu durum da onların ana dili konusunda üstün bir yeterliğe ulaşabilmelerini sekteye uğratmaktadır. Sürekli ikinci dilin konuşulduğu ortamlarda bulunan bireyin, ana dilini kullanmadıkça unutması; kültürel bir kayıp da doğurmaktadır. Bu kayıp da sadece ana dilinden değil, toplum benliğinden de uzaklaşan bireylerin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Ana diline hâkim ve kültürel unsurlarına bağlı bireyler

¹ Dr., Fırat Üniversitesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü

Yurt dışında yaşayan Türk çocuklarının ana dillerini etkin ve doğru bir şekilde kullanmaları hem dil yeterlikleri hem de kültür yaşatıcısı olmaları açısından önemli görülmektedir. Yurt dışına sonradan gitmiş veya yurtdışında doğmuş bireylerin ana dillerini unutmamaları veya etkili bir şekilde öğrenmeleri için öncelikle ailelere sonrasında da Türkçe eğitimi veren kurumlara ciddi görevler düşmektedir.

İki dilli bireylerin etkin bir şekilde kullanması istenilen temel dil becerileri, doğal (dinleme-konuşma) ve yapay (okuma-yazma) dil becerileri veya alıcı (dinleme-okuma) ve ifade edici (konuşma-yazma) dil becerileri olmak üzere iki grupta değerlendirilmektedir. Bu bölümde iki dilli bireylerin alıcı dil becerileri üzerinde durulmuş; alıcı dil becerilerinde yaşanan sıkıntılar ve bunların nasıl giderileceği üzerine fikirler ifade edilmiştir. Dinleme, bireyin anne karnında doğal yollarla edinmeye başladığı bir beceri iken okuma, belli bir hazırbulunuşluk ve sistemli bir eğitim gerektirmektedir. Bu nedenledir ki dinleme daha zahmetsiz ve gelişigüzel olduğundan okumaya göre iki dilli bireyler tarafından daha çok tercih edilmektedir. Yapılan birçok çalışmada Türkçe müzik dinleyen, film seyreden bireylere nazaran Türkçe kitap, dergi veya gazete okuyan bireylerin sayısının daha az olduğu görülmektedir. Yine dinlemeyi gelişigüzel öğrenen bireylerin dinlemeyi etkin bir şekilde kullandığı varsayılmaktadır. Hâlbuki dinlemek sadece susup karşdakinin konuşmasına fırsat vermek değil; dinlediklerini anlamayı, sorgulamayı ve konuşmacıya katkıda bulunmayı gerektirir.

Okumanın planlı bir eğitimle beraber çaba gerektiren; dinlemenin ise gelişigüzel öğreniminin yanında üzerinde durulması gereken hayati beceriler olduğu düşünüldüğünde bireylerin, ailelerin ve Türkçe öğretmenlerinin bu becerileri geliştirmek üzere çeşitli uygulamalar yapması, okuma metinlerinin uzunluğu gibi sınırlılıkları düzeltmeye çalışması veya ortadan kaldırması gerekmektedir. Hayatı anlamlandırmamız, kişiliğimizi oluşturmamız ve ruh dünyamızı zenginleştirmemiz adına her daim ihtiyaç duyduğumuz alıcı dil becerileri, çeşitli etkinlik ve uygulamalar yapılarak geliştirilmeli ve iki dilli Türk çocukları, ana dilini yetkin bir şekilde kullanan, bulundukları toplumlarda kültürlerini yaşatan bireyler olma yolunda çaba göstermelidir.

KAYNAKLAR

- Aksan, D. (2016). *Anlambilim*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Altıparmak Yılmaz, H. M. (2020). *Avustralya'da yaşayan Türklerin dil görünümünün iki dillilik bağlamında incelenmesi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Arıcı, A. F. (2012). *Okuma eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Arıcı, B. (2017). *Eğitsel oyunların Almanya'da yaşayan Türk çocuklarının Türkçe öğrenme başarıları*.

- na etkisi. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Aytaş, G. (2005). Okuma eğitimi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, vol.3, no.4, 461-469.
- Bamberger, R. (1990). *Okuma alışkanlığını geliştirme* (B. Çapar, Çev.). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Barın, E. (2006). Yurt dışındaki Türk çocuklarına Türkçe öğretiminde dikte ve yazılı anlatımın önemi. *TDAY Belleten*, 1, 21-32.
- Bayat, A. (2016). *İki Dillilik Bağlamında İngiltere’de yaşayan Türk çocuklarının ana dili Türkçeyi öğrenme durumları*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bayrak, A. ve Üstün, B. (2020). Almanya’da iki dilli yetişen Türk çocuklarının Türkçe yazma becerileri üzerine bir çalışma. *Diyalog Interkulturelle Zeitschrift Für Germanistik*, 8 (2) , 350-365.
- Belet, Ş. D. (2009). İki dilli Türk öğrencilerin ana dili Türkçeyi öğrenme durumlarına ilişkin öğrenci, veli ve öğretmen görüşleri Fjell İlköğretim Okulu örneği, Norveç. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (21), 71-85.
- Coşkun, E. (2002). Okumanın hayatımızdaki yeri ve okuma sürecinin oluşumu. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 11(11), 231-244.
- Çelebi, İ. (2020). *Almanya’da Türkçe öğrenen Türk çocuklarına yönelik hazırlanan dinleme becerisi etkinlik ve uygulama örnekleri*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çelik, M. E. (2016a). *Bulgaristan’daki Türk çocuklarının okuduğunu anlama ve yazılı anlatım becerilerinin değerlendirilmesi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çelik, N. (2018). *Türk kökenli öğrencilere yönelik İsveç’te verilen ana dili eğitimine dair öğrenci, öğretmen ve veli görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çelik, Y. (2016). *Fransa’da yaşayan iki dilli Türk çocuklarına öz düzenleyici öğrenme stratejileriyle Türkçe öğretimi*. Doktora Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Demir, T. (2010). Yurt dışındaki Türk çocukları için Türkçe ve Türk kültürü dersi öğretim programı kapsamındaki Türkçe dersi kazanımlarının değerlendirilmesi. *Gazi University Journal of Gazi Educational Faculty (GUJGEF)*, 30(3).
- Ercan Güven, A. N. ve Gürbüz Us R. (2020). Türkçe ve Türk kültürü kitaplarındaki dinleme becerisine yönelik etkinliklerin incelenmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Eğitim Dergisi*, 5(2), 1-23.
- Göğüş, B. (1978). *Orta dereceli eğitim kurumlarımızda Türkçe ve yazın eğitimi*. Ankara: Gül Yayınevi.
- Gündüz, O. ve Şimşek, T. (2013). *Uygulamalı okuma eğitimi*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Gündüz, O. ve Şimşek, T. (2014). *Uygulamalı dinleme eğitimi*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Güneş, F. (2016). *Türkçe öğretimi yaklaşımlar ve modeller*. Ankara: Pegem Akademi.
- Güzel, A. (2010). *İki dillilere Türkçe öğretimi (Almanya örneği)*. Ankara: Vizyon Yayınevi.
- Hampleman, R. S. (1958). Comparison of listening and reading comprehension ability of fourth and sixth grade pupils. *Elementary English*, 35(1), 49-53.
- Harris, A. J. & Sipay, S. R. (1990). *How to improve reading ability*. White Plains, NY: Longman.
- İnce, B. (2016). *Batı Avrupa’da iki dilli Türk çocuklarının yazılı Türkçe kelime sıklıkları: Fransa örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Karatay, H. (2018). *Okuma eğitimi kuram ve uygulama*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Kavcar, C., Oğuzkan, F. ve Hasırcı, S. (2016). *Türkçe öğretimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kelağa Ahmet, İ. (2005). *Yunanistan’da (Batı Trakya’da) ikidilli eğitim veren azınlık okullarında Türkçe ve yunanca öğrenim gören öğrencilerin okuduğunu anlama ve yazılı anlatım becerilerinin değerlendirilmesi*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kıran, Z. (2016). *Metin dilbilimi ve dil öğretimi* (Editör: E. Korkut ve İ. O. Ayırır). *Dil bilimleri ve dil öğretimi* (19-37). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Lundsteen, S. W. (1979). *Listening: Its impact at all levels on reading and the other language arts*. USA: Washington DC.

- MEB (2009). Yurt dışındaki Türk çocukları için Türkçe ve Türk kültürü dersi öğretim programı (1-10. sınıflar). Ankara: MEB
- MEB (2018). Türkçe ve Türk kültürü dersi öğretim programı (1., 2., 3., 4., 5., 6., 7. ve 8. seviyeler). Ankara: MEB
- Özbay, M. (2011). *Türkçe özel öğretim yöntemleri-II*. Ankara: Öncü Kitap.
- Özbay, M. (2014). *Anlama teknikleri I: Okuma eğitimi*. Ankara: Öncü Kitap.
- Özdemir, E. (1990). *Okuma sanatı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- TDK, (2009). Türkçe sözlük. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Yazıcı, Z., Genç İlter, B. & Glover, P. (2010). How bilingual is bilingual? Mother-tongue proficiency and learning through a second language. *International Journal of Early Years Education*, 18(3), 259-268.
- Yazıcı, Z. ve Temel, Z. (2011). İki dilli ve tek dilli çocuklarda dil gelişimi okuma olgunluğu ilişkisi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(22), 145-158.
- Yıldız, C. (2012). *Yurt dışında yaşayan Türk çocuklarına Türkçe öğretimi (Almanya örneği)*. Ankara: T.C. Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı.
- Yıldız, C. (2013). *Yeni öğretim programına göre kuramdan uygulamaya Türkçe öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Zorluoğlu, V. Y. (2018). *Yurt dışında yaşayan Türk çocuklarına çoklu zekâ kuramıyla Türkçe öğretimi hakkında öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.